

залишалася технічно та морально застарілою. Значний відбиток на ній залишив колишній суспільний лад та притаманна йому культурна політика. Наслідком цього стала зорієнтованість на централізоване управління та безпосереднє бюджетне утримання закладів культури, їхня невідповідність до існування в умовах суспільного і господарського плюралізму та вільного ринку. Гострою залишалася проблема дієвої державної політики сприяння недержавному сектору в культурі, влаштування для нього сприятливих податкових та правових умов діяльності. Процес створення ефективного законодавства для неприбуткових та благодійницьких організацій в Україні тільки розпочався.

Таким чином, регіони України різнилися як за кількістю національно-культурних товариств, так і за динамікою їх чисельних змін. В одних регіонах їх чисельність постійно зростала, а в інших зберігалася тенденція до поступового їх зменшення. У Донецькій і Закарпатській областях умови для розвитку національно-культурних товариств були найбільш сприятливими. У 2005 р. з 88 зареєстрованих товариств на Одещині 17 фактично припинили свою діяльність або не брали участі у громадському житті².

Національно-культурні товариства розгортали свою діяльність спершу у великих містах – Києві, Донецьку, Одесі, Запоріжжі та інших містах з населенням понад 1 мільйон. При Миколаївському обласному товаристві німців України «Відергебурт» діяв танцювальний колектив, за договором про співпрацю з Миколаївською філією Київського національного університету культури і мистецтв – жіночий хор, керований Є. Харитоновною, який задіяний у недільних богослужіннях в кірсі. Хор брав участь у багатьох обласних та міських заходах, зокрема, в обласному фестивалі національних меншин «Дружба», республіканських фестивалів «Дні німецької культури» тощо³.

На початку 2000-х років в Одеській області культурні установи, покликані сприяти розвитку меншин, створювалися як самими меншинами, так і державою. До перших належали Центр болгарської культури, німецький Центр історико-архівних досліджень при товаристві «Відергебурт», організованих німецькими товариствами Одеси, Іллічівська, Південного, Ізмаїлу, інших міст; «Центри зустрічей» для розвитку творчих здібностей і об'єднання людей за інтересами, Центр адаптації і реабілітації ромів, Ромська бібліотека при обласному Ромському конгресі; Культурний центр при Одеській вірмено-григоріанській церкві, Одеська філія Грецького фонду культури, «Баварський будинок. Одеса», Одеська філія бібліотеки Гете-Інституту.

У 2005 р. на Донеччині діяло 92 національно-культурних формування, які об'єднували представників 18 національностей – українців, греків, євреїв, німців, поляків, росіян, татар, білорусів, болгар, ромів та ін. загальною кількістю близько 70000 осіб⁴. Вони мали відповідно загальноукраїнський (3), обласний (18), міський (45), районний (12), сільський і селищний (14) статус⁵.

Ефективність діяльності національно-культурних товариств досить різноманітна, утім, достатньо помітно виділялися провідні напрямки, серед яких – розвиток дружби між народами, збереження національно-культурних надбань та історичної пам'яті, відродження власних традицій в етнокультурному контексті:

- створенні гуртків із вивчення національних мов (м. Дубно, міський Будинок учнівської молоді – чеське товариство «Стромовка»);
- організації постійних книжкових експозицій «Мальовничий куточок Європи – Чехія», «Письменники Чехії», «Література чеською мовою» та багато інших заходів організованих чеським товариством «Стромовка»;
- святкуванні ювілеїв національних діячів культури (літературний вечір із нагоди 210-річчя від дня народження О. Пушкіна, проведений Російським культурним центром 6 червня 2009 р. у МПК «Текстильнику»), державних та релігійних свят (День Конституції Російської Федерації, День злагоди і примирення тощо);
- створенні фольклорних колективів, базованих на національній основі, що є постійними учасниками фестивального руху (хореографічна студія «Арабеск», дитячі хори «Унісон», «Аве Марія», «Фантазія», дитячі гуртки, ляльковий театр «У волшебного лукомор'я», фотогурток «Дагер», клуб «Русский самовар» – Російський культурний центр; хорові та хореографічні гуртки, що були учасниками Всеукраїнських фестивалів у Житомирі, Львові, Луцьку та у багатьох польських містах – польське товариство ім. В.С. Реймнта та інші);

²Стан дотримання та захист прав національних меншин в Україні : Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Київ, 2006. С.24. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/>

³Шиток М. М. Німці Південного регіону сучасної Української держави 1991 – 2009 рр. / М. М. Шиток. Повне зібрання наукових праць [Текст] : у 35-ти т. Т. 21. Миколаїв : Видавництво Ірини Гудим, 2012. С. 452.

⁴Разом в розмаїтті: Культурно-мистецькі заходи і діяльність національних товариств в рамках оголошеного 2008 року Роком міжкультурного діалогу в Україні. Оглядова довідка / підготувала Т. Шлепакова. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua>

⁵Стан дотримання та захист прав національних меншин в Україні : Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Київ, 2006. С.23. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/>

- проведенні численних культурно-мистецьких заходів («Дні німецької (польської) тощо культури», вечорів російського романсу, «Днів національного кіно» – Земляцтво німців, польські громади тощо);
- організації науково-практичних конференцій, спрямованих на ознайомлення з культурами національних меншин (м. Дубно, Острог; зокрема, щорічна міжнародна конференція «Кондратьєвські читання», що проводиться Товариством російської культури ім. О.Пушкіна, організована спільно з кафедрою теорії та історії світової літератури РІС КСУ за участю науковців Росії, Польщі, США та внучки О.Кондратьєва – К.Кондратьєвої – Російська Федерація), міжнародна конференція «Єврейському народові» (Дубенська єврейська громада);
- щорічних святкуваннях Масляної («Російський культурний центр») із широким запрошенням представників інших громад, інших національних свят та соціальних проєктів («Волинська маївка», «Вілія», «Господарочка» – польські громади);
- щорічних міжнародних фестивалів культури і традицій країн Західної та Східної Європи у рамках Тижнів польської культури тощо (група польських товариств);
- друці різноманітної інформаційної продукції про культурні здобутки національних меншин тощо (усі товариства)⁶.

Розвиток у сфері культури України на початку ХХІ ст. нових форм комунікації між владою та громадськістю, формування інформаційного суспільства мали безперечний вплив на процеси вдосконалення чинного законодавства у сфері культури. Можливість залучення громадськості до вироблення та прийняття важливих для галузі рішень, доступ до повної та об'єктивної інформації щодо чинного законодавства стали необхідними умовами ефективної комунікації між владою та суспільством. Доведено, що від участі громадськості у процесі прийняття рішень, а також від ефективності засобів передачі конкретної нормативно-правової інформації шляхом використання різноманітних форм комунікації (ЗМІ, інформаційно-комунікаційні технології, презентації, круглі столи, прямі телефонні лінії тощо) та рівня комунікаційних зв'язків між владою та суспільством в цілому залежать змістовне наповнення, дієвість та ефективність законодавства як механізму вдосконалення державної культурної політики.

В умовах соціокультурних трансформацій початку ХХІ ст. розпочався процес створення правових, економічних та організаційних засад демократичного суспільства як основи для формування цілісної культурно-національної ідентичності, становлення України як повноправного члена світової співдружності, співтворця світової культури. Відбувся поворот від культурного життя за моделлю виживання до формування моделі стабільного розвитку української культури. Активізація міжнародних контактів, залучення європейського досвіду щодо розуміння культури та культурної політики стало підґрунтям для переосмислення змісту культури на концептуальному рівні, усвідомлення необхідності переходу від державного управління культурою до її стратегічного розвитку на основі залучення ресурсів держави та державницьких інституцій, а також комерційного, недержавного, неприбуткового сектору культури. Поява в культурному житті країни на початку ХХІ ст. нових суб'єктів культуротворчого процесу дозволила стверджувати, що за часи незалежності державна культурна політика України еволюціонувала від моносуб'єктної до полісуб'єктної за своєю суттю. Активний розвиток на початку ХХІ ст. нових форм комунікації, які забезпечили доступ до об'єктивної інформації та можливість залучення громадськості до вироблення та ухвалення важливих для вітчизняної галузі культури рішень, сприяли формуванню інформаційно-комунікаційних зв'язків між владою та громадськістю. Створення ефективної нормативно-правової бази у сфері культури України стає можливим на основі встановлення діалогово-комунікаційних засад взаємодії між владою та суспільством⁷.

Задоволення культурних потреб національних меншин, активізація їхнього культурного життя протягом досліджуваних років в Україні помітно зростала. Цей процес супроводжувався розширенням мережі установ, покликаних обслуговувати культурні запити етнічних спільнот; він пробуджував інтереси у представників етноменшин до своєї культури, прагнення її відроджувати, пропагувати й розвивати. Це вельми позитивне явище. Щодо міжнародного права, то Україна приєдналася практично до всіх міжнародно-правових актів у сфері забезпечення прав національних меншин і впевнено інтегрується у міжнародний правовий простір.

У сфері захисту прав національних меншин також існує правовий масив двосторонніх міжнародних документів, представлених, зокрема, договорами про співробітництво та спеціальними міждержавними, міжвідомчими угодами про забезпечення прав національних меншин.

Міністерство культури України здійснювало системну роботу щодо збереження й розвитку етнокультурного різноманіття країни, активно сприяло задоволенню етнокультурних потреб національних меншин, відродженню їх звичаїв і традицій, всебічному розвитку мови і освіти, аматорського і професійного

⁶Виткалов С.В. Рівненщина: культурно-мистецький потенціал в парадигмах сучасності: [моногр.] / С.В. Виткалов. Рівне: ГПДМ, 2012. С.234–235.

⁷Пекарчук В. М. Джерела духовності. Культура етноменшин України (1990 - 2000-і роки) : монографія / В. М. Пекарчук. Дніпропетровськ : Ліра, 2014. 431 с.

мистецтва, охороні і збереженню пам'яток історії та культури, поверненню культурних цінностей, заснуванню періодичних видань тощо.

Уряд України, Міністерство культури і туризму зробили чимало заради збереження й розвитку етнокультурного різноманіття країни, активно сприяли задоволенню етнокультурних потреб національних меншин, відродженню їх звичаїв і традицій, всебічному розвитку мови і освіти, аматорського і професійного мистецтва, охороні та збереженню пам'яток історії та культури, заснуванню періодичних видань. Важливим моментом у контексті розбудови української культурної політики відповідно до базових положень Європейської культурної стратегії було залучення Міністерством громадського сектору до реалізації конкретних проектів. У сфері підтримки та розвитку культур етносів відбувалася активна співпраця Міністерства культури і туризму із недержавними організаціями. На постійній основі Міністерство надавало організаційну та фінансову підтримку ініціативам національно-культурних товариств культурно-мистецького, освітнього та науково-практичного спрямування локального, національного та міжнародного масштабу в різних регіонах країни, націленим на сприяння розвитку традицій і культури усіх етносів України. Підвищувалася міжкультурна компетенція представників етносів України шляхом розвитку усвідомлення культур та спрямування на розробку сучасних дієвих механізмів співпраці державного, громадського та приватного секторів.

В аспекті виявлення шляхів удосконалення механізмів міжкультурного діалогу у практиці міжнародних відносин у дослідженні проаналізовано форми міжкультурних контактів, що встановлювалися між Україною та країнами етнічними батьківщинами етносів впродовж 1990–2000-х років. Аналіз напрямів співробітництва за досліджуваний період мав можливість констатувати, що офіційний діалог між країнами доповнював прямими контактами між неурядовими та громадськими організаціями. На арену двосторонніх політичних та культурних відносин вийшли нові суб'єкти – структури громадянського суспільства, місцеві муніципальні громади. Їх діяльність значно розширювали можливості для здійснення культурно-просвітницьких, дослідницьких програм та культурологічних проектів, в процесі яких перетиналися усі рівні, форми та способи діалогу. Така практика поставала як історично складена суспільно-політична форма регулювання міжкультурної взаємодії, а державні інституції забезпечували цілеспрямовану та гнучку політику міжкультурного діалогу. Крім того, міжкультурні зв'язки як усередині держави, так і поза нею сприяли пошуку практичного застосування тих зусиль. Тиждні та Дні етнічних культур проходили також в регіонах з невеликим прошарком етносів. Програми цих заходів включали вистави, виступи. Вони були однією з провідних форм двостороннього партнерства України та країн-історичними батьківщинами етносів України.

Отже, Українська держава організаційно та фінансово сприяє задоволенню етнокультурних потреб національних меншин: збереженню і розвитку їхніх звичаїв і традицій, аматорського та професійного мистецтва, всебічному розвитку мови й освіти, заснуванню і функціонуванню періодичних видань, охороні та збереженню пам'яток історії та культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виткалов С.В. Рівненщина: культурно-мистецький потенціал в парадигмах сучасності: [моногр.] / С.В. Виткалов. Рівне: ППДМ, 2012. С.234–235.
2. Коцур Л. Національні меншини України в етнополітичних процесах наприкінці 1980-х – у 1990-х рр. : дис. канд. іст. наук : 07.00.01. Переяслав-Хмельницький, 2015. 423 с.
3. Пекарчук В. М. Джерела духовності. Культура етноменшин України (1990 - 2000-і роки) : монографія / В. М. Пекарчук. Дніпропетровськ : Ліра, 2014. 431 с.
4. Разом в розмаїтті: Культурно-мистецькі заходи і діяльність національних товариств в рамках оголошеного 2008 року Роком міжкультурного діалогу в Україні. Оглядова довідка / підготувала Т. Шлепакова. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua>
5. Стан дотримання та захист прав національних меншин в Україні : Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Київ, 2006. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/>
6. Стан дотримання та захист прав національних меншин в Україні : Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Київ, 2006. С.23. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/>
7. Шитюк М. М. Німці Південного регіону сучасної Української держави 1991 – 2009 рр. / М. М. Шитюк. Повне зібрання наукових праць [Текст] : у 35-ти т. Т. 21. Миколаїв : Видавництво Ірини Гудим, 2012.

REFERENCES

1. Vitkalov S.V. Lvivshchyna: cultural-mystic potential in the paradigms of such factors: [monograph] / S.V. Vitkalov. Rivne: PPDM, 2012. p.234-235.
2. Kotsur L. The National Menshins of Ukraine in the ethno-political processes in the 1980s - in the 1990s p. : dis. Cand. inst. Sciences: 07.00.01 / Kotsur L. Pereyaslav-Khmel'nitskiy, 2015. 423 p.
3. Pekarchuk VM Dzherela spirituality. The culture of Ukraine's enomnshin (1990 - 2000-ii roki): monographs / V.M. Pekarchuk. Dnipropetrovsk: Lira, 2014. - 431 s.
4. At once in rozmattii: Cultural and mysticals come in and act for national partnerships in the framework of the stunned 2008 rock of Rock cultural dialogue in Ukraine. Oglyadova dovd / p_dgotuvala T. Shlepakova. [Electronic resource]. Access mode: <http://mincult.kmu.gov.ua>
5. The camp of the rights of national Menshins in Ukraine: A special issue of the Upgraded Supreme For the sake of Ukraine, of the rights of the people. Kyiv, 2006. [Electronic resource]. Access mode: <http://www.ombudsman.gov.ua/>

6. The camp of the rights of national Menshins in Ukraine: Special dopovid of the Upgraded Supreme For the sake of Ukraine of the rights of the people. Kyiv, 2006. P.23. [Electronic resource]. Access mode: <http://www.ombudsman.gov.ua/>
7. Shityuk M.M. Nimsi Ivdennogo to the region of the Ukraine's Ukrainian State 1991 - 2009 p. / M.M. Shityuk. Povne zibrannya naukovih prats [Text]: 35 tons. T. 21. Mykolaiv: Vidavnicтво Irini Gudim, 2012.

УДК 378.147

Коляда І.А., Юрчишин П.В.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова
м.Київ

ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ У БОРОТБІ ЗА ПРАВА УГКЦ АРХІЄПІСКОПА ВОЛОДИМИРА СТЕРНЮКА: СТАН НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОГЛЯД ДЖЕРЕЛ

У статті І.Коляди, П.Юрчишина «Життя та діяльність у боротьбі за права УГКЦ архієпископа Володимира Стернюка: стан наукового дослідження та огляд джерел» здійснено спробу аналізу джерел та історіографії присвячених особистості владика В. Стернюка, систематизовано напрацювання сучасних українських дослідників життєвого шляху Володимира Стернюка, охарактеризовано та окреслено основні особливості сучасного етапу розвитку історичної наукової думки в Україні, проблеми дослідження обраної теми в контексті розвитку історіографії в цілому.

Ключові слова: УГКЦ, «катакомбна церква», суспільно-політичні процеси, біографістика, методологія дослідження, концепт, історіографія.

Коляда І.А., Юрчишин П. Жизнь и деятельность в борьбе за права УГКЦ архиепископа Владимира Стернюка: состояние научного исследования и обзор источников.

В статье И.Коляда, П.Юрчишина «Жизнь и деятельность в борьбе за права УГКЦ архиепископа В.Стернюка: изучение проблемы и характеристика источников» впервые в историографии проанализировано комплекс источников, позволяющих комплексно рассмотреть проблему, сделана попытка систематизировать основные работы современных историков по изучаемой проблеме, раскрыть основные направления дальнейшего изучения проблемы.

Ключевые слова: УГКЦ, «катакомбная церковь», биографистика, общественно-политические процессы, «методология исследования», концепт, историография.

I. Kolyada, P. Yurchishin. Life and Work in the Struggle for the Rights of the UGCC by Archbishop Vladimir Sterniuk: State of Scientific Research and Survey of Sources.

In the article of I. Kolyada, P. Yurchishin "Life and Activities in the Fight for the Rights of the UGCC of Archbishop V. Sterniuk: Study of the Problem and Characterization of the Sources problem, reveal the main directions for further study of the problem.

Key words: UGCC, "catacomb church", biography, social and political processes, research methodology, concept, historiography

Актуальність. Сучасне суспільно-політичного життя в Україні визначило і зміни в українській історичній науці, зростаючої ролі світоглядності історичних знань, що забезпечує реалізацію не лише наукових, а й соціокультурних функцій історії (почуття громадянства, історична пам'ять, критичне мислення, формування в суспільстві об'єктивної картини про минуле). Здобутки академічної історичної науки, які часто не виходять за межі вузького кола науковців, повинні стати надбанням суспільства в цілому, і в першу чергу – молодого покоління українців, формування історичної пам'яті позбавленої міфологем та ідеологем минулого.

У часи незалежності українська історична наука поступово стає інтегральною частиною світової історіографії, формування нового стилю історіографічного мислення, розмаїття методологій аналізу джерел, науковий прагматизм, орієнтація на сучасний ринок ідей. Не виключенням у цьому контексті є й обрана нами тема, яка передбачає аналіз та всебічну характеристику різнопланових за методологічними підходами історичних праць, які дозволили б висвітлити суспільно-політичну ситуацію у Західній Україні у період першої половини ХХ ст., суспільні та конфесійні впливи на життя і громадсько-політичну й душпастирську діяльність одного з очільників «катакомбної» УГКЦ архієпископа Володимира Стернюка.

Наукова новизна дослідження полягає у спробі систематизації та аналізу історіографії й огляду джерел присвячених висвітленню життєвого шляху владика Володимира Стернюка.

Комплекс проаналізованих нами досліджень включає історіографічні напрацювання українських та зарубіжних істориків, які умовно ми поділяємо на: методологічні, загальні, фонові, тематичні та спеціальні роботи. Першу групу складають методологічні роботи з біографістики, що дозволили використати апробований інструментарій для формування всебічного уявлення про епоху, вивчити чинники та впливи на життя й діяльність Володимира Стернюка у контексті епохи становлення та розвитку модерної української нації. Тому важливими для нашого дослідження стали роботи таких українських вчених-біографістів, а саме С. Ляшко [17] доробок якої присвячено розробці світоглядних засад розвитку української біографістики, формуванню інтегрованих національних біографічних ресурсів, розвитку просопографії; вивченню подій минулого та їхніх наслідків крізь людський чинник або з урахуванням його впливу; дослідженню генеалогічних зв'язків. До